

præciseres, at 'Détente in the Napoleonic Era' er en velkommen og særdeles velskreven redegørelse for et forsømt emne i europæisk politik omkring 1800, og at Hugh Ragsdale med sin bog har skabt større klarhed over det komplicerede hændelsesforløb, som revolutionskrigene var og er.

*Ole Feldbæk*

*H. Becker-Christensen: Skandinaviske drømme og politiske realiteter 1830-1850. Den politiske skandinavisme i Danmark 1830-1850. Arusia-Historiske skrifter I. Århus 1981. 325 s. 90 kr.*

I sin interessante og stimulerende bog behandler forf. *den* politiske bevægelse, skandinavismen, der fra første halvdel af 1800-tallet stræbte mod at forene de nordiske lande i en skandinavisk union, og som havde paralleller i forskellige europæiske lande. Det første initiativ udgik fra Danmark; i sin oprindelse var der tale om en åndelig bevægelse, men gradvis antog den danske skandinavisme politisk indhold. Denne udvikling kan stort set deles i to faser, 1830-42 og 1842-50; men det er tillige klart, at den voksende spænding mellem Danmark og Tyskland om Slesvig bidrog til at give den politiske skandinavisme nationalistiske islæt. Men selvom det slesvig-holstenske oprør og krigen mod Tyskland kunde give håb om en skandinavisk union, skuffede begivenhederne 1849-50 og de svensk-norske troppers tilbagetrækning skandinavismens gamle garde, og der gik adskillige år, inden bevægelsen påny fik betydning.

Forf. betoner parallellerne mellem den danske politiske skandinavisme og enhedsbevægelserne i Tyskland og Italien, men også at der er tale om en helt uafhængig dansk strømning, vendt både mod det enevældige monarki og den aggressive tyske politik i det slesvigske spørgsmål. Medens den politiske skandinavisme i Christian VIIIs første år udelukkende havde været et hjemligt problem, fik det udenrigspolitiske dimensioner 1843, da de danske myndigheder under russisk pres anlagde en hårdere kurs og forsøgte at kvæle bevægelsen ved retsforfølgelser, beslaglæggelser og forbud.

Som Frederik Barfod fastslog i digtet 'En drøm' blev Christian VIII afhængig af 'Østens ravn'. I modsætning hertil indtog Frederik VII en mere sympatisk holdning til skandinavismen, men direkte russisk pres krydsede hans planer. Hvad angår betydningen af denne skandinaviske drøm tilslutter forf. sig 'Fædrelandets' vurdering 1849: »Skandinavismen har haft sine overilelser og afveje, lad dem være hjemfaldne til ironien. Men grundtankens betydning har alligevel gjort sig gældende. Den har i ethvert af de tre lande styrket og udbredt den forestilling, at Norden ejer i sit skød dybe og hidtil lidet benyttede kilder til en udvikling, der vil sprede glans over folkernes fremtid«.

Bogen sammenfatter vor viden om skandinavismen, men fremlægger også nyt materiale og nye vurderinger. Dens behandling af danske politiske og kulturelle strømninger 1830-50 er velafbalanceret, men adskillige problemer kræver dog fortsat uddybet fortolkning. Det gælder først og fremmest skandinavismens sociale baggrund: Hvilke grupper stillede sig bag bevægelsen og hvorfor? Var skandinavismen i starten et udslag af landets katastrofale økonomiske situation efter nederlaget i Napoleonskrigene og tabet af Norge? Var skandinavismen - som russiske forskere har hævdet - en tendens i retning af nordisk isolationisme? Og hvad lægger forf. i sin betoning af parallellerne med de tyske og italienske enhedsbestræbelser? Becker-Christensen samler sin opmærksomhed om Ruslands holdning til skandinavismen. Dets destruktive rolle påvises klart: Rusland modsatte sig både den danske konstitutionalisme og den skandinaviske union, eftersom begge kunde ændre magtbalancen - dvs. Ruslands dominans - i hele området. De øvrige magters

holdning præsenteres derimod altfor kort, og der består et misforhold mellem det danske og svenske kildemateriale således, at vi kun får en alment holdt beskrivelse af den svenske og norske befolknings holdning til de danske skandinavistiske idéer. Bogens undertitel begrænser den ganske vist til Danmark, men efterlader disse problemer åbne. Der er enkelte fejl: Østrig-Ungarn eksisterede ikke før 1867, *Zollverein*-spørgsmålet fremstilles altfor forenklet, og beskrivelsen af Tysklands forening savner præcision. Disse bemærkninger og anmærkninger rækker blot ikke ved den kendsgerning, at Becker-Christensens bog er forskningsmæssigt værdifuld og fængslende, og at den bør stimulere til fortsat forskning både i Danmark og de øvrige skandinaviske lande.

*Em. Halicz*

*Eric Johannesson: Den läsande familjen. Familjetidskriften i Sverige 1850–1880. Nordiska museets Handlingar nr. 96. Sthlm. 1980. 296 s., 39 ill. Pris sv. kr. 120,65.*

Med forbillede i de tyske familietidsskrifter opstod omkring 1850 i Sverige lignende publikationer, først og fremmest *Svenska Familj-Journalen* (1862–87) og *Förr och Nu, illustrerad läsning för hemmet* (1870–87, første serie). Studiet af denne tidlige populærpresse er i dag et højt prioriteret emne inden for dele af svensk litteraturforskning, mens danske litteraturforskere mere har beskæftiget sig med aktuelle blade.

Interessen for denne populærpresse hænger sammen med, at litteraturforskningen i stigende grad er blevet ideologikritisk og socialhistorisk orienteret. Begge disse aspekter gør sig gældende i Eric Johannessons *Den läsande familjen*, en disputats om familietidsskrifternes fremkomst i Sverige og om deres baggrund i middelklassens ekspansion og tidens liberal-demokratiske strømninger. Det ideologikritiske er dog ikke stærkt markeret i Johannessons arbejde. Snarere er han ideologihistoriker: han er opmærksom på den (små)borgerlige ideologi i dens forskellige ytringsformer, men han ser det egentlig ikke som sit ærinde at kritisere den.

Hans bog er et særdeles solidt og velovervejet mediesociologisk arbejde. Ved at koncentrere sig om de to førende tidsskrifter, det liberale *Svenska Familj-Journalen* og dets kristelige modstykke *Förr och Nu*, kan han i detaljer belyse tidsskrifternes opkomst, læserkreds, redaktionelle linie, deres illustrationer, deres åbenlyse og skjulte ideologi, mændene bag dem og deres markedsvilkår. Skildringen af de to tidsskrifter bliver et stykke samfunds- og kulturhistorie.

Af Johannessons observationer er især to interessante. Den ene er, at tidsskrifternes opståen og udbredelse ikke kan forklares som en virkning af skolereformer. Allerede længe før 1850, hvor udviklingen på tidsskriftsmarkedet tager fart, var læsefærdigheden udbredt. Johannesson kan derimod pege på forbedringen af samfærdselsmidlerne og andre tiltag på det samfundsmæssige område som en mere nærliggende baggrund. Det er industrisamfundets fremvækst, der er familietidsskrifternes forudsætning.

Den anden observation drejer sig om tidsskrifternes ideologi. Familien er ikke bare målgruppe, men tillige ideologisk centrum for tidsskrifterne. Og familieideologien er forbundet med tanker om fædreland, fremskridt og udvikling. For en dansk læser er det mest interessante ved Johannessons billede af familietidsskrifterne dette, at de var et led i en liberaldemokratisk strømning.

I Danmark havde man, som Johannesson bemærker, en udbygget familieideologi længe før end i Sverige, hvor den først formuleres hen mod 1850. Men man havde så godt som ingen familietidsskrifter. Forklaringen kender Johannesson ikke, men den kan formuleres i tilknytning til hans egne iagttagelser på det svenske materiale. Industrialiseringen tog